

NT-Fakultet

Semester Oppgave

Tema: Var det moralsk riktig av forskerne og ingeniørene som utviklet atombomben å være med på dette prosjektet? Diskuter ut fra minst to etiske teorier.

Kandidatnummer: 252

FIL-0700 1, semester-3 2022

Spørsmålet om utviklingen av atombomben startet under andre verdenskrig i et møte mellom Churchill og Rossevelt i juli 1942. Dette skulle være et samarbeid mellom USA, Storbritannia og Canada og oppdraget fikk kallenavnet Manhattan-prosjektet. Alle som var involvert måtte signere den høyeste grad av sikkerhetsbestemmelser, selv om de ble beordret eller engasjert til å delta. (Holtebekk, Hofstad, & Brøgger, 2021). Den 6. og 9. august fikk menneskeheten for første gang kjenne på frykten som var atombomben. De japanske byene Hiroshima og Nagasaki var et offer av dette masseødelegglesesvåpenet og om lag 100 000 mennesker ble drept og mange flere skadet. (Holtebekk, Hofstad, & Brøgger, 2021). Den dag i dag er det ikke blitt brukt flere atomvåpen direkte for å gjøre skade på mennesker, men ni land har tilgang på disse fryktelige våpnene og man jobber sterkt med å overtale disse landene til å ødelegge dem slik at de aldri kan bli brukt igjen. Menneskeheten kjenner enda på terroren atomvåpen kan skape, dette reiser da et spørsmål. Var det moralsk riktig av forskerne og ingeniørene som utviklet atombomben å være med på dette prosjektet? For å svare på dette spørsmålet skal vi ta utgangspunktet fra to etiske teorier, utilitarismen og dydsetikken.

Før man kan svare på spørsmålet må man forstå noen begreper. Hva er en etisk teori? Hva er utilitarismen og dydsetikken, og hva formidler de?

Hva er en etisk teori? Det er vanlig å skille mellom to teorityper nemlig deskriptiv og normativ etisk teori. Deskriptiv etisk teori setter søkelys på å gi en definisjon av begrepet moral, og forklare hvordan vi faktisk handler og tenker. Normativ etisk teori forsøker på å si noe helhetlig, sant og konsistent om hvordan vi bør være, hva vi bør gjøre, hvordan vi bør tenke/føle og generelt angi hva som er riktig/verdifullt etisk/moralsk sett. (Anfinsen & Christensen, 2021, s. 111). Det er denne typen teori som inngår i etiske teorier som utilitarismen og dydsetikken. Men for å faktisk kunne gi et svar på det den normative etiske teorien prøver å formidle må man svare på et par andre spørsmål. Hva er det som egentlig har verdi? Dette kalles en verditeori. Hva skal man gjøre/ikke gjøre, hva er rett/galt? Dette kalles et etisk prinsipp. Hvorfor skal vi gjøre dette? Gi en begrunnelse for at det etiske prinsippet er gyldig. Det er disse tre spørsmålene de etiske teoriene prøver å gi et svar på.

Utilitarisme er en del av konsekvensialismen, hvor man fokuserer på hvilke konsekvenser en handling vil produsere. Det vil si at man skal se på antall *total mengde* velferd eller lyst/ulyst som blir produsert av en hendelse. Utilitarisme skiller seg ut fra egoisme siden man skal ta hensyn til *alle* som er involvert i hendelsen/konsekvensen og ikke bare seg selv. Man skal altså ikke verdsette seg selv høyere enn noen andre, alle er like mye verdt. (Anfinsen & Christensen, 2021, ss. 112-113)

Men hva mener utilitarismen egentlig med å fokusere på *total mengde* velferd? Utilitarismen mener at enhver hendelse vil skape lyst/ulyst for alle parter involvert i en hendelse. Man skal da gjøre det valget som produsere mest mulig velferd for alle parter involvert. La oss si at du har valget om å gi 1 person veldig mye lykke, eller gi 5 personer lite lykke. Da vil en utilitarist fortelle at det er rett å gi mye lykke til 1 person, fordi den totale mengde velferd er høyere for den ene personen enn de 5 personene til sammen.

Verditeorien til utilitarismen mener at total mengde velferd/lykke, er lik summen av produsert lyst eller ulyst/smerte hos alle berørte sansende vesen. En person som mener dette, ville man kalt en hedonist. Det etiske prinsippet til utilitarismen mener at en handlings etiske/moralske status bestemmes *bare* av *total mengde velferd*. (Anfinsen & Christensen, 2021, s. 113).

Med det første høres denne teorien ganske grei ut, men det oppstår en del problemer. La oss si at du er en dyktig lege som har fem dødssyke pasienter, to av dem trenger en ny lunge, de to neste trenger en ny nyre, og den siste trenger et nytt hjerte. Legen får da en sjette ung pasient som trenger en mindre operasjon. Legen ser at det hadde vært mulig å transplantere den unge pasientens organer til de døende og redde deres liv. Den unge pasienten vil selvsagt dø, men å redde fem personer og la en dø vil jo gi mest total mengde velferd? (Fastvold, 2022)

Det er flere versjoner av utilitarismen som prøver å fikse slike problemer. Selve hovedprinsippet står fortsatt, at total mengde velferd skal prioriteres, men man endrer på verditeorien. Noen av disse nye versjonene heter revidert klassisk utilitarisme, preferanseutilitarisme, informert preferanseutilitarisme

Dydsetikken fokuserer på hvilken slags person man *bør være* istedenfor hvordan man *bør handle*. Dydsetikk er en målrettet etikk hvor målet for det vi gjør *ikke* er handlingen selv, *heller ikke* noe handlingen kun produserer, hovedideen er at de gode handlingene er med å inngå/konstituere lykke som menneske. Aristoteles regnes som grunnleggeren for dydsetikken og er en av de eldste etikkene. Han mente at målet i livet var å oppnå *eudaimonia* (gresk). Det er vanskelig å oversette direkte, men vil ligne på ordet å *blomstre*. Hvordan lykkes man som menneske da? Aristoteles sier at mennesker som art har en objektiv gitt funksjon eller mål (*telos* på gresk), vi lykkes i den grad vi fyller vår funksjon, når vårt mål. Hva er da menneskets mål? Det blir angitt av vårt særtrekk, nemlig fornuften. Det er det som skiller oss ut fra andre arter. Målet for et vellykket liv er å gjør *aktiv og klok bruk av ens fornuft*. Dette kaller man for funksjonsargument, som prøver å gi en begrunnelse på målet med menneske. (Anfinssen & Christensen, 2021, s. 133 og 137).

Men hvordan *bør* man egentlig være? Aristoteles mente at et *dydig* menneske ville leve et lykkelig liv. Å være dydig kan bety mye. Dyd betyr å være seg selv på det beste, det er noe man må utvikle. Aristoteles skilte mellom to ulike typer dyd:

- Rollespesifikke dyder; Ønskelige karaktertrekk i gitt sosial rolle. Man vil for eksempel at en sykepleier skal være omsorgsfull. Det betyr ikke at andre personer ikke skal være omsorgsfull, men det er sterkt ønskelig at en sykepleier skal være det.
- Universelle dyder; Ønskelige karaktertrekk for ethvert menneske. Man kan også skille disse inn i to ulike kategorier
 - o Intellektuelle dyder; Visdom, viten – kunnskap om å vite, praktisk kunnskap – vite hvordan, praktisk klokskap – innsikt i moral/etikk, og forstå hva som er rett/galt.
 - o Moralske/etiske dyder; ærlighet, mot, generøsitet, rettferdighet og storsinnethet. Dette handler om hvordan man skal oppføre seg mot andre mennesker. (Holmen, Kapittel 3 - Video 4 - Aristoteles og dydsetikk, 2020).
- Aristoteles påsto aldri at han har nevnt alle dydene, men han har laget noen generelle rammer som kategoriserer dydene.

Aristoteles la også vekt på at man skulle aldri underdrive eller overdrive en dyd, man skal ligge et sted mellom disse karakteregenskapene. Dette kalte han for *den gyldne middelvei*. For eksempel vil man si at modig er en god dyd, men å underdrive å være feig eller å overdrive å være dumdristig er dårlige dyder. La oss si at du ser en dame blir ranet på gaten. Da er det moralsk riktig å prøve å redde henne, å være modig. Løpe andre veiene og ikke legge inn en innstas for å hjelpe henne vil være feigt. La oss si at raneren har en pistol og du braser inn og risikerer å bli skutt og skade damen, dette vil være dumdristig. Man skal være på en måte som ligger imellom disse karakteregenskapene. (Anfinsen & Christensen, 2021, s. 140)

Nå som man har fått en forståelse om hvordan de forskjellige etiske teoriene fungerer kan man stille spørsmål rettet mot selve temaet. Hva er det som skiller disse etiske teoriene? Var det moralsk riktig av personene som var med på utviklingen av atombomben? For å finne ut av hva som er hovedforskjellen mellom disse to etiske teoriene kan man stille et spørsmål som; Hva er det som gjør en handling riktig ifølge utilitarismen og dydsetikken? Ifølge utilitarismen er en handling riktig hvis og bare hvis handlingen fører til forventet mest mulig velferd og minst mulig smerte, for flest mulig. *Maksimere total mengde velferd*. Ifølge dydsetikken er en handling riktig hvis og bare hvis den uttrykker god *dyd*. Hvordan ville disse to etiske teoriene svare på om det var moralsk riktig å være med på utviklingen av atombomben?

På den ene siden har du en utilitarist som måtte ha vurdert utkommet av handlingen ut ifra to forskjellige scenarioer.

- Hvor mange kommer til å lide og bli påvirket hvis man utvikler av bomben?
- Hvor mange kommer til å lide og bli påvirket hvis man *ikke* utvikler bomben?

På den andre siden har en dydsetikker som ville ha sett på om selve handlinger speiler noen gode dyder. La oss se på disse to scenarioene utfra et utilitaristisk syn.

Scenario en, man utvikler bomben. De som mest åpenbart kommer til å oppleve mest smerte er de som blir sluppet på av bomben. Som nevnt tidligere var det om lag 100 000 mennesker som døde av selve bomben og mange flere ble skadet. (Holtebekk, Hofstad, & Brøgger, 2021) Store deler av byene ble totalt ødelagt og

trengte flere år for å bygges opp igjen. Dette var bare all skaden som skjedde de to dagene, men all den frykten og usikkerheten atombombene har skapt etter er også enorm. Spesielt under den kalde krigen som var en spenningstilstand som oppstod mellom øst og vest etter andre verdenskrig. (Petersen, 2021). Under denne krisen var verden livredd for at en atomkrig skulle spille ut. Dette kan man også se nå under krigen i Ukraina, der nok engang øst og vest truer med bruk av atomvåpen. (NRK, 2022). Skaden og frykten atombomben er enorm og er ikke til å ignorere.

Man ser at dette scenarioet bringer mye smerte og lidelse for alle parter, spesielt de som er direkte pårørt av atombomben. Men er scenario to noe bedre?

Scenario to, bomben blir ikke utviklet og all dens skade og lidelse kommer ikke til å oppstå. Men det er vanskelig å si om det egentlig blir noe mindre lidelse. Det kan godt hende at andre verdenskrig hadde pågått over en lengre tidsperiode, og flere liv hadde godt tapt. Mest sannsynligvis ville noen andre stormakter også begynt å utvikle atomvåpen, og hva ville skjedd med verdenen hvis enten Tyskland eller Sovjetunionen var de første som utviklet våpenet? Det er en annen diskusjon, men man kan nesten anta at det er deterministisk at mennesker som art ville utvikle atomvåpen en eller annen gang i løpet av sin tid. Hvis dette er tilfellet, er ikke disse to scenarioene veldig forskjellige. Da er det bare et spørsmål om hva som hadde vært best for verdenen, om vesten eller østen utviklet atombomben først?

La oss se på temaet fra en som praktiserer dydsetikk. I motsetning til en utilitarist, ville e dydsetikker stilt seg spørsmålet, hva ville en dydig person gjort? Et godt forbilde for en dydig person kan være Mahatma Gandhi. Gandhi var en indisk politiker og var blant annet kjent for sine teorier og meninger om ikkevold som middel i politisk og sosial kamp. (Waldrop, 2021). Om vi bruker Gandhi som forbilde blir diskusjonen rask over, han ville aldri utviklet atombomben. Men det finnes forskjellige typer av dydige personer. Man anser nok en dydig person som en som ikke bruker vold (som Gandhi), men også en som vil forsvare landet sitt og de han har rundt seg. Hvis det ikke var noe annet alternativ enn å utvikle bomben for å redde sitt eget folk og land, kan man kanskje se på en slik person som dydig. Hvor omsorgsfull er denne personen? Han tenker på sine egne, men realiteten er at denne bomben kommer til å bli brukt på andre mennesker, noe som er katastrofalt og grusomt for de uheldige som blir pårørt av den. Hvem skal man vise mest omsorg for? Dette synet kan nok

varierte fra menneske til menneske. Dyddsetikken skiller seg ut fra andre etikker siden den ikke har en «algoritmisk prosedyre» som forteller hva som er rett eller galt.

Var det moralsk riktig av forskerne og ingeniørene som utviklet atombomben å være med på dette prosjektet? En utilitarist ville sett på konsekvensene av dette og bestemt om det er moralsk riktig. På den ene siden var det mye lidelse og smerte som kom utfra utviklingen av atombomben, på den andre siden virket det heller ikke noe bedre siden det er nok deterministisk at mennesker som art ville utviklet atombomber. Denne påstanden vil nok variere fra hvem du spør. En annen synsvinkel er gjennom en dyddsetikker som ville sett på om selve handlingen er dydig. Dette vil nok også variere fra person til person alt ettersom hva de ville prioritere mest, ikkevold eller omsorg over sine egne eller fiendene. Man kan da konkludere med at det er usikkert på hva som er rett og galt ifølge begge etiske teoriene, men de drar konklusjonen utfra forskjellige grunner.

Referanseliste

Anfinsen, R. N., & Christensen, E. [reg.] (2021). *Menneske, Natur og Samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Fastvold, M. (2022, November 13). *Pliktetikk*. Hentet fra Filosofi i skolen:
<https://filosofiiskolen.no/trinn-8-10/pliktetikk/>

Holmen, H. A. (2020, august 19). Kapittel 3 - Video 4 - Aristoteles og dydsetikk.

Holtebekk, T., Hofstad, K., & Brøgger, A. (2021, Januar 28). *Atomvåpen*. Hentet fra Store Norske Leksikon: <https://snl.no/atomv%C3%A5pen>

NRK. (2022, November 14). *NRK*. Hentet fra USA advarer Russland om bruk av atomvåpen:
<https://www.nrk.no/nyheter/usa-advarer-russland-om-bruk-av-atomvapen-1.16116491>

Petersen, T. (2021, Juli 14). *Store Norske Leksikon*. Hentet fra Den kalde krigen:
https://snl.no/den_kalde_krigen

Waldrop, A. (2021, april 9). *Store Norske Leksikon*. Hentet fra Mahatma Gandhi:
https://snl.no/Mahatma_Gandhi